BLAGOSTANJE I PERSPEKTIVE STANOVNIKA SRBIJE

Predmet ovog rada je ocena srpske ekonomije kroz prizmu životnog standarda, i uopšte kvaliteta života stanovništva, što smatramo najznačajnijim kriterijumom blagostanja. Istraživanje je vršeno komparacijom srpske ekonomije sa ekonomijama sa kojima to ima najviše smisla, a to su zemlje iz neposrednog okruženja, sa ciljem da se dobije najrealnija slika. Takođe, sve ove države su podeljene u dve grupe: članice Evropske Unije (EU) i ostale, pa je kompariran kvalitet života stanovništva, da bi utvrdili razlike među njima. Primenom statističkih metoda: Studentovog t-testa i jednofaktorske analize varijanse (ANOVA), utvrđeno je da po pitanju vrednosti Indeksa ljudskog razvoja, kojim se meri kvalitet života stanovništva, u posmatranom periodu postoji značajna statistička razlika između Srbije sa jedne, i Rumunije i Albanije sa druge strane. Takođe, utvrđeno je da takva razlika ne postoji između grupe zemalja članica, i grupe zemalja koje apliciraju za prijem u EU. Ovakav ugao posmatranja nacionalne ekonomije i egzaktni pristup, nisu uobičajeni u našoj savremenoj praksi, a mogu biti korisni kao podloga neprestanom usavršavanju privrednog sistema i vođenja ekonomske politike. Trebalo bi se ugledati na uspešnije uporedive privrede i preispitati proklamovane ekonomske koristi članstva u EU.

Ključne reči: Indeks ljudskog razvoja, statistički značajne razlike, kvalitet života stanovništva, članstvo u EU

* Fakultet za menadžment, Sremski Karlovci, Union - Nikola Tesla Univerzitet, Beograd; 1010brojevi@gmail.com

** Fakultet za menadžment, Sremski Karlovci, Union - Nikola Tesla Univerzitet, Beograd; dragan.ICT@gmail.com

*** Fakultet za menadžment, Sremski Karlovci, Union - Nikola Tesla Univerzitet, Beograd; aleksandra_penjisevic@yahoo.com

1. Uvod

Osnovna svrha ekonomije, kao i ostalih nauka, jeste da u svom krajnjem ishodištu učini ljudski život lakšim i boljim. Ovo svakako predstavlja najširu moguću formulaciju. Ukoliko pođemo od definicije ekonomije kao nauke koja se bavi rešavanjem pitanja optimalne alokacije ograničenih resursa koji imaju alternativnu upotrebu, možemo preciznije sagledati pitanje, koji je esencijalni, preciznije određen zadatak ekonomske nauke? U prvom koraku bi se mogli složiti sa idejom da je osnovna svrha podizanje kvaliteta života i standarda ljudi, odnosno rast blagostanja i širenje perspektiva.

Međutim, i dalje je ovo pitanje prvenstveno u sferi filozofije, jer možemo se, pre svega, zapitati šta je to kvalitet života, pa čak i šta je to životni standard? Jednoznačnog, univerzalno prihvaćenog odgovora svakako nema. U raznim vremenima i različitim društvima, definicije ovih pojmova su toliko različite, da bi samo njihova analiza zahtevala ozbiljnu i obimnu studiju. Nasuprot tome, tema našeg rada je životni standard i kvalitet života stanovnika Srbije u tačno određenom periodu, od 2007. do 2015. godine, i to u tačno određenom kontekstu. Taj okvir bi bio poređenje sa zemljama sa kojima to ima najviše smisla, kao i proširenje razmatranja na implikacije koje bi sa ovog aspekta mogli očekivati od približavanja EU.

U izlaganju koje sledi, u pregledu literature koncentrisaćemo se na aktuelne pokazatelje pogodne za analizu navedenih fenomena u ovom konkretnom slučaju. To podrazumeva prevashodno metodologiju koju je usvojila savremena ekonomska misao u Evropi, SAD, i vodećim međunarodnim institucijama koje se bave ovom problematikom.

Na taj način ćemo moći da ocenimo efikasnost privrednog sistema Srbije i kvalitet ekonomske politike koja je vođena u navedenom periodu. Posmatrajući okolne zemlje, stiće se utisak da ne postoji bitna razlika između kvaliteta života u posmatranim državama i u Srbiji. To bi bila naša prva hipoteza koju ćemo izložiti proveriti. Takođe, mišljenja smo da nema velike razlike, posmatrajući privrede sličnih karakteristika, između grupe zemalja članica EU i grupe ostalih koje su u statusu kandidata. To bi predstavljalo drugu hipotezu našeg istraživanja.

Cilj ovog rada će upravo biti da predstavi kako žive stanovnici Srbije u periodu nakon osamostaljenja i poređenje postignutih rezultata sa okolnim zemljama. Imajući u vidu u najvećoj mogućoj meri, prvenstveno ekonomski aspekt ove složene problematike, dobićemo najrelevantniju ocenu rezultata savremene srpske ekonomije. Takođe ćemo razmotriti i realnost očekivanja da se ovi, po našem mišljenju, najvažniji parametri mogu popraviti pristupanjem EU.

2. Kvalitet života, standard stanovništva i njihov ekonomski aspekt

U poslednjoj deceniji, po našoj oceni, domaći ekonomisti nedovoljno izučavaju ove probleme srpskog društva. Uglavnom se bave standardnim makroekonomskim problemima kao što su privredni rast, inflacija, platni bilans, kurs domaće valute, nezaposlenost, investicije, zaduženost... Istini za volju, i strani ekonomisti su se dugo ustručavali od bavljenja ovim suštinskim pitanjima, što zbog njihovog graničnog položaja u odnosu na "čistu" ekonomsku nauku, što zbog nedostatka relevantnih statističkih istraživanja. Bez obzira što je poslednjih decenija statistika učinila bitan napredak u ovom pravcu, veće interesovanje domaćih ekonomista se i dalje očekuje. Nije dovoljno samo analizirati prosečne plate, kako se to sporadično čini, već se treba kompleksnije baviti ne samo životnim standardom, već, još važnije, ukupnim kvalitetom života stanovništva.

Smatramo da je neophodno analizirati raspoložive međunarodno uporedive podatke koji najbolje prezentuju navedene fenomene i objektivno oceniti mesto savremene srpske ekonomije u okruženju, te utvrditi poziciju Srbije kao samostalne države u XXI veku. Takođe bi trebalo sagledati i šta bi se u ovom smislu moglo očekivati od strateškog opredeljenja Srbije da postane punopravni član EU.

Za početak kao najjednostavniju definiciju možemo prihvatiti onu koja kaže da se „... pod životnim standardom podrazumeva dostignuti stepen zadovoljavanja raznovrsnih ljudskih potreba.“¹ Ovo je, naravno, zbog svoje opštosti, veoma široka definicija koja u sebi može sadržavati čitav spektar životnih uslova od kojih mnogi nemaju dovoljno čvrste, direktne i značajne veze sa ekonomijom da bi bili predmet našeg razmatranja. Za najužu moguću sadržinu pojma standarda stanovništva, koja je i bila istorijski prva u fokusu izučavanja ekonomista, možemo smatrati zadovoljavanje potreba kroz potrošnju materijalnih dobara i korišćenje usluga.

Daljim razvojem ljudskog društva i ekonomije kao nauke, ovi osnovni elementi standarda su se počeli razmatrati kao suma lične i zajedničke potrošnje stanovništva određene društvene zajednice. Ovde se već, posebno u sferi zajedničke potrošnje, problematika proširuje i na usluge koje nisu prvenstveno plod privrednih aktivnosti, kao što su, npr., u prvom redu zdravstvo i školstvo, ali ih privreda u svakom slučaju finansira, odnosno obezbeđuje materijalne uslove za njihovo funkcionisanje.

Pored ovog aspekta životnog standarda koji je očigledno i neposredno povezan sa privrednim rastom i razvojem, pa samim tim i predstavlja svojevrsan odraz i merilo uspešnosti jedne ekonomije, vremenom se pojam životnog standarda sve više proširivao obuhvatajući sve više i neke prevashodno sociološke, etičke i kulturne kategorije, upotpunjujući na taj način ekonomske. Ovde pre svega mislimo na stopu nezaposlenosti, uslove rada, raspoloživo slobodno

¹ Batić Jelena (2010): *Privatizacija, raspodela, standard i kvalitet života*, Megatrend univerzitet. Beograd, 46

vreme, političke slobode, itd. Na taj način se poimanje blagostanja sve više širilo i postepeno „zalazilo“ u uobličavanje pojma ukupnog kvaliteta života.

Tokom vremena statističari su razvili metodologiju, putem koje dolaze do različitih pokazatelja životnog standarda stanovništva. U Srbiji je tako uobičajeno redovno praćenje potrošnje domaćinstava od strane Republičkog zavoda za statistiku.² Ovi se podaci prikupljaju po metodologiji usaglašenoj sa Ujedinjenim nacijama (UN), Međunarodnom organizacijom rada i Eurostatom. Pored podataka o prihodima i potrošnji domaćinstava, prikupljaju se i obrađuju i podaci o stambenim uslovima, snabdevenosti trajnim potrošnim dobrima, itd. Vrlo je važno istaći da su obuhvaćeni i novčani i prirodni prihodi domaćinstava, što je bitan element za realnu ocenu i praćenje životnog standarda. Takođe, treba istaći da Zavod prati i zajedničku potrošnju, pre svega preko budžetske potrošnje.

U studiji o životnom standardu stanovnika Srbije u periodu od 2002. do 2007. godine³ Republički zavod za statistiku se ovom problematikom bavio mnogo detaljnije nego u redovnim godišnjim izveštajima. Zato je prava šteta što slično istraživanje nije urađeno u potonjih deset godina, a što bi pokrivalo veoma značajan period razvoja Srbije kao samostalne države. U pomenutoj studiji je, pored prethodno navedenih aspekata standarda koji se obrađuju u redovnim Statističkim godišnjacima, osvetljeno još nekoliko važnih oblasti i to pre svih profil siromaštva, zatim socijalna i zdravstvena zaštita, obrazovanje, radni status, snabdevanje vodom i sanitarne usluge.

U statističkoj godišnjoj publikaciji Eurostat-a⁴ standard stanovništva se prati, takođe, kroz niz raznovrsnih pokazatelja. Poglavlje koje je u celosti posvećeno ovoj problematici nosi naziv „Uslovi života“. Tu spadaju: društvena inkluzija, raspodela prihoda, uslovi stanovanja, socijalna zaštita i kriminal u društvu, što sve više „zalazi“ u širi pojam kvaliteta života ljudi uključujući njihove razvojne perspektive.

U svetskoj nauci kvalitet života je noviji i širi koncept od samog standarda života. On u krajnjoj liniji predstavlja svojevrsno „proširenje“ pojma standarda. Zato su brojne definicije ova dva pojma slične, a elementi koji ih sačinjavaju se prepliću. U svakom slučaju, oštru granicu među njima je teško povući, ali i kvalitet života, kao i standard, imaju bez ikakve sumnje snažnu ekonomsku komponentu. Međutim, kako je i sam životni standard mnogo više od ekonomije, to je svakako i kvalitet života. Relativno kasno shvatanje značaja problematike kvaliteta života, kao i složenost njegovog ocenjivanja su usloveli da se sa intenziv-

² Republički zavod za statistiku Srbije (2017): Statistički godišnjak Republike Srbije 2016, Beograd, 122-159

³ Republički zavod za statistiku Srbije (2008): Studija o životnom standardu – Srbija 2002-2007, Beograd

⁴ Eurostat (2017): Key figures in Europe 2016 edition, Luxemburg Publication Office of the European Union

nim istraživanjem ove teme, i kompleksnijim rezultatima, srećemo tek u drugoj polovini prošlog veka.⁵

Kvalitet života stanovnika jedne zemlje, shvaćen kao nivo blagostanja i mogućnost izbora, sigurno dosta zavisi od stepena njenog ekonomskog razvoja, ali i od kvaliteta njenih institucija. Pored životnog standarda, ljudima je neophodno i zdravlje, obrazovanje, bezbednost, zdravo okruženje, političke i druge slobode, i još mnogo toga. Mnogi savremeni autori smatraju da je suština kvaliteta života u kombinaciji standarda stanovništva i očuvanja i unapređenja čovekove okoline.⁶ Tu se insistira na kombinaciji dobrobiti ljudi i ekosistema. Pod blagostanjem ljudi se podrazumeva mogućnost da svi članovi društva zadovolje svoje potrebe, kao i da imaju široke mogućnosti za realizaciju svojih potencijala. Sa druge strane, u dobrom stanju je onaj ekosistem koji održava svoju raznolikost i kvalitet, i tako podiže kvalitet ljudskog života, obezbeđujući široke mogućnosti za budući razvoj.⁷ U ovom konceptu se standard stanovništva posmatra kroz pet dimenzija i to: zdravlje, bogatstvo, obrazovanje, jednakost i društveni odnosi. Kvalitet ekosistema se, pak, posmatra kroz stanje zemlje, vode, vazduha, očuvanje genetske raznolikosti i korišćenje resursa.

Jedan od najviše upotrebljivanih pokazatelja kvaliteta života je tzv. Indeks ljudskog razvoja (Human Development Index, u daljem tekstu – HDI) koji koriste Ujedinjene nacije počev od 1990. godine u svojim redovnim godišnjim izveštajima. Ovaj sintetički pokazatelj se vremenom razvijao, a obuhvatnost izveštaja je rasla. Tako u Izveštaju za 2016-tu godinu imamo stanje za 180 država, a Indeks se sastoji od četiri komponente.⁸ Prate se sledeći elementi životnog standarda i kvaliteta života, koji svi zajedno ulaze u obračun integralnog HDI:

1. Očekivano trajanje života prilikom rođenja;
2. Očekivane godine školovanja;
3. Prosečno trajanje školovanja;
4. Bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika.

Kao što se može zaključiti iz ovog kratkog pregleda osnovnih i najčešće korišćenih definicija i pokazatelja, teško je u teoriji i praksi razgraničiti životni standard i kvalitet života, pošto su to izuzetno složeni fenomeni koji se prožimaju. U svakom slučaju možemo se složiti da je kvalitet širi pojam od standarda, ali da oštra granica ne postoji. Ukoliko tražimo odgovor na ključno pitanje kakav je život ljudi u različitim zemljama u svetu, i odgovor pokušavamo objektivizirati kroz statističko praćenje, utisak je da se najviše možemo osloniti na već pomenute godišnje izveštaje UN pod nazivom Human Development Report. Ovome

⁵ Batić Jelena, 50

⁶ Prescott-Allen Robert (2001): *The wellbeing of nations: a country-by-country index of quality of life and the environment*, Island Press, Washington

⁷ Ibid, 5

⁸ United Nations Development Programme (2016): *Human Development Report 2016*, Human Development for Evryone, New York

ima više razloga. Kao prvo, ovi izveštaji se rade relativno dugo i u kontinuitetu. Obuhvataju najveći broj zemalja u svetu, i pored samog HDI i njegovih sastavnih elemenata, sadrže i niz drugih indikatora koji su veoma uticajni na životni standard i kvalitet života stanovništva. Sam HDI, pak, u sebi sintetizuje nivo blagostanja, širinu izbora i perspektive stanovnika jedne zemlje.

3. Kvalitet života u Srbiji i okruženju

Iz prezentovanih osnovnih postavki i pojmova vidimo značaj i kompleksnost pojmova životnog standarda i kvaliteta života. U analizi koja sledi bavićemo se Srbijom sa tog aspekta. U tom smislu ćemo, ograničeni obimom rada, odabrati samo jedan reprezentativni pokazatelj kojim ćemo se služiti i koji mora zadovoljiti dva osnovna uslova. Prvo, mora što potpunije oslikavati kvalitet života stanovništva. Drugo, odabrani podaci moraju biti dostupni iz relevantnih izvora za analizirani period i sve uporedive zemlje obuhvaćene analizom.

Pri tom, pod relevantnim izvorima podrazumevamo u prvom redu međunarodnu statistiku, i mogućnost da se jedan pokazatelj, radi metodološke korektnosti, koristi iz istog izvora za ceo period proučavanja i sve posmatrane subjekte. Analizirani period će biti aktuelni ekonomski trenutak Srbije kao samostalne države u ovom veku, odnosno nakon 2007. godine. Kada govorimo o drugim zemljama za koje su nam potrebni podaci, odabrali smo zemlje iz neposrednog okruženja, odnosno zemlje sa kojima se Srbija graniči.

Za statističku obradu podataka u radu korišćen je programski paket SPSS i statističke funkcije, a zbog tipova promenljivih za testiranje hipoteza korišćen je *Studentov t-test* i jednofaktorska analiza verijanse (ANOVA).

Studentov t-test koristi se za testiranje značajnosti razlika između dve aritmetičke sredine. Uslov za primenu ovog testa je da, ukoliko je veličina uzorka manja od 30, raspored treba biti normalan ili bar simetričan.

Normalnost rasporeda proveravamo na sledeći način: ako je

$$\frac{\text{Skewness}}{\text{SE}} \in [-1,96; 1,96] \text{ i } \frac{\text{Kurtosis}}{\text{SE}} \in [-1,96; 1,96] \text{ onda promenljiva ima normalan raspored.}$$

Analiza varijanse se koristi za poređenje aritmetičkih sredina tri ili više osnovna skupa, jednim testom.

Statističko zaključivanje zasnivamo na osnovu uzorka na kome donosimo određene zaključke o samoj populaciji (statističkom skupu). Iskaz ili pretpostavku (hipotezu) testiramo standardnim statističkim postupkom testiranjem hipoteze.

Hipoteza koja se ovim postupkom testira naziva se nulta hipoteza (u oznaci H_0), nasuprot je alternativna hipoteza (u oznaci H_1) tj. iskaz u koji se veruje u slučaju da uzorkovani podaci dovedu do odbacivanja nulte hipoteze.

Statističko zaključivanje baziramo na vrednosti statistike testa ukoliko je vrednost statistike testa u *oblasti prihvatanja*. Ako primenjujemo princip zasnovan na vrednosti verovatnoće, t.j., p - vrednosti: (p -vrednost veća od nivoa značajnosti) - prihvatamo nultu hipotezu, inače je odbacujemo (p -vrednost jednaka ili manja od nivoa značajnosti). Pri tom, p - vrednost se definiše kao najmanji nivo značajnosti na kojem se nulta hipoteza odbacuje.

3.1. Humani razvoj u Srbiji i okolnim zemljama

Prvo ćemo analizirati kvalitet života stanovnika Srbije u poređenju sa susednim zemljama. Koristeći kao izvor Razvojni program Ujedinjenih nacija (United Nations Development Programme, u daljem tekstu – UNDP), razmatraćemo vrednosti indikatora ljudskog razvoja za svaku zemlju. Posmatrajući promenljivu HDI za svaku od država, možemo odrediti prosečne vrednosti kao i konstruisati interval poverenja za pomenutu promenljivu. Intervalna ocena parametra populacije Q predstavlja interval vrednosti u kome sa određenom verovatnoćom očekujemo da se nalazi parametar populacije Q , i to takav interval da je verovatnoća da je vrednost parametra Q veća od gornje granice intervala, jednaka verovatnoći da je vrednost parametra Q manja od donje granice intervala. Po zemljama to izgleda ovako:

Tabela 1. *Srbija i susedi prema prosečnoj vrednosti HDI*

Zemlja	Prosečna vrednost HDI	95% interval poverenja za HDI
Mađarska	0,842	(0,817 - 0,830)
Rumunija	0,795	(0,791 - 0,800)
Crna Gora	0,794	(0,786 - 0,802)
Bugarska	0,778	(0,770 - 0,787)
Srbija	0,763	(0,756 - 0,771)
Hrvatska	0,759	(0,749 - 0,768)
Albanija	0,744	(0,729 - 0,759)
Makedonija	0,736	(0,728 - 0,744)
Bosna i Hercegovina	0,728	(0,716 - 0,741)

Izvor: Izračunato prema Tabeli 1. u Dodatku

Iz priloženih podataka možemo uočiti da najveći prosečan HDI ima Mađarska $\bar{x}_{HDI} = 0,824$ a najniži Bosna i Hercegovina $\bar{x}_{HDI} = 0,728$. Na Slici 1. su prikazane prosečne vrednosti HDI za posmatrane zemlje.

Slika 1. Prosečane vrednosti HDI Srbije i susednih zemalja

Izvor: Autori

Na prvi pogled možemo reći da posmatrane zemlje ne obezbeđuju svojim stanovnicima vrhunski standard i kvalitet života, gledano u svetskim razmerama, osim donekle Mađarske. Pri tom, treba imati u vidu da je teoretska maksimalna vrednost indeksa humanog razvoja 1, a da postoje države u svetu u kojima je on decenijama iznad vrednosti 0,9.

Kako je veličina uzorka manja od 30 (po zemlji, posedujemo podatke od 2007. do 2015. godine) potrebno je proveriti normalnost rasporeda za promenljivu HDI za svaku od država. Za promenljivu HDI po izračunavanju deskriptivnih mera i provere, utvrđeno je da promenljiva HDI za svaku od zemalja ima normalan raspored i shodno tome možemo koristiti Studentov t-test za proveru prve hipoteze našeg istraživanja.

Ako želimo da proverimo da li postoji značajna razlika u HDI Srbije i svake od posmatranih zemalja pojedinačno, nakon izračunavanja dobijamo podatke prikazane u Tabeli 2:

Tabela 2. Vrednosti statistike *t* - testa

	Zemlja	Statistika testa (Sig.)
Srbija	Mađarska	0,471
	Rumunija	0,034
	Bugarska	0,862
	Hrvatska	0,459
	Crna Gora	0,713
	Makedonija	0,756
	Bosna i Hercegovina	0,078
	Albanija	0,006

Izvor: Izračunato prema Tabeli 1. u Dodatku

Iz Tabele 2, na osnovu vrednosti statistike testa (Sig.), možemo zaključiti da postoji statistički značajna razlika u HDI Srbije i Rumunije, i Srbije i Albanije (vrednost Sig. < 0,05). Na taj način vidimo da putem statističke analize nije potvrđena naša prva hipoteza da između Srbije i susednih zemalja u posmatranom periodu ne postoje značajne statističke razlike po pitanju kvaliteta života koji smo ovde prezentovali putem HDI. Srbija po ovom kriterijumu zauzima srednju poziciju, i najviše zaostaje za Rumunijom, koja je inače u samom vrhu, i član je EU od početka posmatranog perioda. Iza Srbije, prema ovoj analizi najviše zaostaje Albanija, od koje bi to tradicionalno mogli i očekivati. Dakle, između Srbije i ove dve susedne zemlje po pitanju našeg istraživanja postoje značajne razlike.

3.2. Humani razvoj i članstvo u EU

Ako želimo da proverimo da li postoji značajna razlika u HDI zemalja koje su članice EU i onih koje to nisu, potrebno je napraviti dve grupe. Jednu grupu čine zemlje članice EU (Mađarska, Rumunija i Bugarska), a drugu one koje nisu članice (Srbija, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Albanija i BiH). Hrvatsku ćemo ovom prilikom posmatrati kao zemlju van EU, jer je postala članica pri samom kraju posmatranog perioda (2013. godine).

Nakon izračunavanja konstatujemo da ne postoji značajna razlika u HDI među ovim grupama (Sig.=0,369>0,05). Takođe, možemo u Tabeli 3 videti da je prosečna vrednost HDI zemalja članica EU 0,799 sa standardnom devijacijom 0,021 a, prosečna vrednost HDI zemalja koje nisu članice EU je 0,753 sa standardnom devijacijom 0,025. Za pomenute grupe možemo izračunati i koeficijente varijacije i proveriti homogenost podataka u seriji.

Koeficijent varijacije za zemlje članice EU iznosi , $v = \frac{s}{\bar{x}} \cdot 100 = \frac{0,021}{0,799} \cdot 100 = 2,63\%$ odnosno za zemlje koje nisu članice koeficijent varijacije

cije iznosi $v = \frac{s}{\bar{x}} \cdot 100 = \frac{0,025}{0,753} \cdot 100 = 3,32\%$ Oba koeficijenta varijacije su manja od 30% pa su podaci u posmatranim serijama homogeni.

Tabela 3. Prosečne vrednosti i standardne devijacije HDI za zemlje članice EU i one koje to nisu

	Unija	N	Prosečna vrednost	Standardna devijacija	Standardna greška
HDI	Da	27	0.79930	0.021044	0.004050
	Ne	54	0.75415	0.025366	0.003452

Izvor: Izračunato prema Tabeli 1. u Dodatku

Prosečne vrednosti HDI za zemlje koje su članice EU, i onih koje to nisu možemo prikazati i na grafikonu.

Slika 2. Prosečan HDI zemalja članica EU, i onih koje to nisu

Izvor: Autori

Iz ove analize proizilazi da je naša druga hipoteza u istraživanju potvrđena, odnosno da nema značajne statističke razlike u prosečnoj vrednosti HDI, kao usvojenom merilu kvaliteta života ljudi za posmatrani period, između grupe zemalja koje su članice EU i onih koje to nisu. Ovo svakako predstavlja veoma važan rezultat, i makar u ekonomskom aspektu dovodi u pitanje konstantnu težnju Srbije u XXI veku da što pre postane članica ove integracije. Jer, ukoliko je cilj ekonomije da ljudi bolje žive, vidimo na primeru uporedivih zemalja da to u praksi proteklog perioda nije potvrđeno ulaskom u Uniju. Ukoliko Mađarska (članica od 2004. godine) i Rumunija i Bugarska (članice od 2007. godine) nisu kao grupacija uspele da značajnije odmaknu u ovom pogledu od obližnjih zemalja sa kojima je vršeno poređenje, kakva je tek perspektiva ovih drugih u tom pogledu?

Činjenica je da se ovde analizira period nakon izbijanja ekonomske krize u svetu, ali to ne menja mnogo na suštini. To može samo značiti da članstvo u EU ne štiti dovoljno manje razvijene članice (a takve su sve analizirane zemlje) od globalnih ekonomskih potresa. A onda se postavlja pitanje i same svrhe ulaska u integraciju. Uostalom, EU se nije pokazala u celom posmatranom periodu efikasna ni u rešavanju migrantske krize, ni u borbi protiv terorizma, i da ne nabrajamo dalje. U principu, u svakoj kriznoj situaciji se siromašne članice moraju dovijati same u iznalaženju rešenja. To opravdava skepsu mnogih koji se onda pitaju koji je cilj priznavanja supremacije briselske birokratije nad nacionalnim suverenitetom, ukoliko kvalitet života nije viši, i ako nema veće zaštite od svet-skih potresa?

Jednostavno, smatramo da treba staviti veliki upitnik na sve radove naših ekonomista koji neprestano zagovaraju ulazak u EU obrazlažući to širenjem ekonomskih perspektiva Srbije. Ističu se brojne prednosti velikog tržišta, slobode kretanja robe, ljudi i kapitala, i različite druge prednosti. Ukoliko ovde ostavimo po strani aktuelne sankcije EU prema Ruskoj federaciji (kakav bi to bio doprinos srpskoj ekonomiji?), nismo se uverili u savremenoj praksi uporedivih zemalja da se te "prednosti" očituju u bitnom poboljšanju kvaliteta života njihovih stanovnika.

4. Zaključak

Predmet ovog istraživanja je bio standard i ukupan kvalitet života stanovništva Srbije u poređenju sa okruženjem. Mišljenja smo da su susedne zemlje jedine sa kojima ima konstruktivnog smisla posmatrati Srbiju u ekonomskom smislu. Za ugao našeg posmatranja odabrali smo kvalitet života kao krajnji efekat funkcionisanja jedne nacionalne privrede. Pored toga što to odslikava blagostanje, mogućnosti izbora i perspektive ljudi, smatramo da to najbolje govori i o performansama jednog privrednog sistema i uspešnosti aktuelne ekonomske politike.

Svrha istraživanja je u osnovi bila da predstavi Srbiju u kontekstu njenog okruženja sa ciljem realnog sagledavanja njene ekonomije u periodu funkcio-

nisanja kao samostalne države u ovom veku, s obzirom da se često susrećemo sa ekstremnim stavovima u javnosti kako "smo lideri u regionu", ili pak da smo veoma zaostali i da nema boljitka dok ne postanemo članica EU. Želeli smo da u okvirima ovog rada pokušamo da predstavimo ova dva pitanja u što egzaktnijem vidu.

Kao najpogodniji raspoloživi parametar za analizu smo odabrali HDI koji smo koristili da proverimo dve hipoteze. Prva je bila da između Srbije i njenih suseda u periodu nakon 2007. godine nema značajnih razlika po ovako iskazanom kvalitetu života stanovništva, a druga da ne postoji bitna razlika po istom pitanju između grupe zemalja članica EU i grupe onih koje to još nisu, a takođe pripadaju posmatranom uzorku od devet država.

Utvrdili smo da postoji značajna statistička razlika u prosečnoj vrednosti HDI u posmatranom periodu između Srbije i Rumunije, kao i Srbije i Albanije. Mogli bi izvesti na osnovu ovoga zaključak da je prva hipoteza samo delimično potvrđena, s obzirom da značajna razlika postoji u slučaju navedene dve zemlje, dok kod ostalih šest nje nema. Što se tiče druge hipoteze, ona je u potpunosti potvrđena, odnosno ne postoji statistički značajna razlika između Mađarske Rumunije i Bugarske sa jedne strane i grupe ostalih posmatranih zemalja sa druge strane, po pitanju prosečne vrednosti HDI u periodu 2007 – 2015. godine.

Ovi zaključci su veoma indikativni, ali za kompleksniju ocenu srpske ekonomije je svakako potrebno više istraživanja. Kao prvo, već smo istakli višedimenzionalnost i kompleksnost pojma životnog standarda i kvaliteta života stanovništva. Zbog obima rada, a i zbog ograničene dostupnosti ostalih podataka, za analizu je odabran samo jedan, po nama, u ovom trenutku najreprezentativniji. Tako su proverom hipoteza navedenom statističkom metodologijom utvrđene činjenice koje u širem smislu ne možemo apsolutizovati, ali verujemo da ih i mnogo obimnija istraživanja u okviru ove tematike ne mogu eksplicitno u potpunosti opovrgnuti.

Na kraju, želeli bismo da ponovimo nekoliko stavova koje smo izložili. Pravi smisao ocene uspešnosti nacionalne ekonomije se ogleda u životnom standardu, i još potpunije, u kvalitetu života stanovništva kao širem konceptu. Uspešnost savremene srpske privrede ima smisla posmatrati tek nakon oformljenja samostalne države, i to u poređenju sa okolnim zemljama. Ustanovljeno je da bi kao primer za ugled iz ugla našeg posmatranja, među odabranim zemljama mogla biti samo Rumunija. U tom smislu se treba pozabaviti njihovim iskustvima, i sigurno neka pokušati kreativno primeniti. Takođe, utvrđeno je da među analiziranim zemljama grupa članica EU nije značajno naprednija od grupe ostalih. To svakako stavlja pod znak pitanja vladajući politički stav da članstvo u ovoj integraciji obavezno vodi boljem životu i ekonomskom napretku.

Literatura

- Alain Marciano, Jean-Michel Josselin (eds.) (2007): *Democracy, freedom and Coercion*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited
- Batić Jelena (2010): *Privatizacija, raspodela, standard i kvalitet života*, Megatrend univerzitet, Beograd
- Begg David, Fisher Stanley & Dornbusch Rudiger (2010): *Ekonomija*, Datastatus, Beograd
- Eurostat (2017): *Key figures in Europe 2016 edition*, Luxemburg Publication Office of the European Union
- Evropska komisija (2014): *Proširenje Evropske unije*, Luksemburg: Kancelarija za publikacije Evropske unije.
- Ghanbar Mohammadi, Mohsen Ansari & Vahid Mafi (2012).“ Impact of social capital on the identification and exploitation of entrepreneurial opportunities“. *International Review*, 3-4/2012, 5-19
- Hanić Hasan, Šojić Milan (2008): *Finansijska statistika*, Beogradska bankarska akademija, Beograd
- Joksimović Dušan (2006): *Poslovna statistika*, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd
- Knežević Vladimir, Kvrgić Goran & Ivković Dragan (2013): „Serbian Modern Economy – regional comparative analysis -“, *International Review* 1-2/2013, 7-27
- Kornai Janoš (2000): *Ten years after the road to a free economy*, The World Bank, Annual Bank Conference on Development Economics, ABCDE, April 18-20
- Mann Prem (2010): *Uvod u statistiku*, Za izdanje na srpskom jeziku Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd
- Marić Nebojša (2009): *Statistika kompjuterski pristup*, DATA STATUS, Beograd
- Prescott-Allen Robert (2001): *The wellbeing of nations: a country-by-country index of quality of life and the environment*, Island Press, Washington
- Republički zavod za statistiku Srbije (2017): *Statistički godišnjak Republike Srbije 2016*, Beograd
- Republički zavod za statistiku Srbije (2008): *Studija o životnom standardu – Srbija 2002-2007*, Beograd
- United Nations Development Programme (2016): *Human Development Report 2016*, Human Development for Evryone, New York
- Vanke Jeffirey (2010): *Europeanism and European Union*, Academica Press, Palo Alto

Dodatak

Tabela 1. *Srbija i susedi po vrednosti HDI*

ZEMLJA	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Madjar	0.812	0.816	0.817	0.821	0.823	0.824	0.834	0.834	0.836
C. Gora	0.774	0.785	0.787	0.792	0.797	0.799	0.803	0.804	0.807
Rumun	0.780	0.795	0.797	0.798	0.797	0.794	0.797	0.798	0.802
Bugar	0.761	0.768	0.770	0.775	0.778	0.781	0.787	0.792	0.794
Srbija	0.749	0.754	0.755	0.757	0.767	0.766	0.771	0.775	0.776
Hrvat	0.740	0.747	0.749	0.752	0.758	0.762	0.768	0.775	0.776
Albanija	0.713	0.721	0.725	0.738	0.752	0.759	0.761	0.762	0.764
Maked	0.714	0.730	0.732	0.735	0.739	0.741	0.743	0.746	0.748
B i H	0.710	0.716	0.717	0.711	0.728	0.735	0.742	0.747	0.750

Izvor: www.hdr.undp.org/en/data

WELFARE AND PERSPECTIVES OF SERBIAN RESIDENTS

The topic of this paper is the assessment of the Serbian economy through the prism of life standard and the quality of life of the population in general, which we consider to be the most important criterion. In order to get the most realistic picture, this research was carried out with the aim of comparing the economy of Serbia with neighbouring countries. They all form two groups: EU members and the candidates, where the quality of life of the population is compared in order to determine the differences between them. Two statistic methods were used in the analysis - Student's T-test and Single-factor Analysis of Variance (ANOVA). They show that the period which was taken for the analysis, reveals a significant statistic disagreement between Serbia on one part, and Romania and Albania on the other part, regarding the Human Development Index which measures the quality of life of one country per capita. It was also found that such a difference does not exist between a group of member states and groups of candidate countries for EU accession. This angle of observation of the national economy and exact approach are not common in our modern practice and can be useful as a basis for continuous improvement of the economic system and economic policy. One should look up to more successful comparative economies and re-examine the proclaimed economic benefits of EU membership.

Keywords: Human Development Index, statistically significant differences, quality of life of the population, EU membership